

پیشنهاد اصلاح موادی از آیین‌نامه داخلی مجلس
شورای اسلامی در راستای شفافیت آرای نمایندگان

معاونت پژوهش‌های سیاسی - حقوقی

دفتر: مطالعات سیاسی

کد موضوعی: ۲۶۰

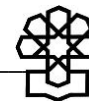
شماره مسلسل: ۱۶۴۰۳

فروردین‌ماه ۱۳۹۸

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	..... خلاصه راهبردی
۴	..... مقدمه
۵	..... ویژگی‌های مجلس مطلوب و مردم‌سالار
۶	..... شفافیت پارلمانی
۸	..... شفافیت آرا در مجلس شورای اسلامی
۱۰	..... پیشنهاد‌های اصلاح موادی از آیین‌نامه داخلی جهت شفافیت آرای نمایندگان
۱۳	..... نتیجه‌گیری
۱۴	..... منابع و مآخذ

پیشنهاد اصلاح موادی از آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی در راستای شفافیت آرای نمایندگان

خلاصه راهبردی

در پی درخواست ریاست محترم کمیسیون آیین‌نامه داخلی از ریاست محترم مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی مبنی بر بررسی طرح «اصلاح ماده (۱۱۷) آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی» به شماره ثبت ۴۹۴ در راستای اجرای ماده (۱۴۲) آیین‌نامه داخلی، موضوع به دفتر مطالعات سیاسی ارجاع و کارگروهی با حضور آقای جعفرزاده ایمن‌آبادی، عضو کمیسیون آیین‌نامه داخلی و کارشناسان دفاتر مطالعات حقوقی، مالیه عمومی و توسعه مدیریت و انرژی، صنعت و معدن مرکز پژوهش‌ها و نمایندگان معاونت قوانین مجلس، مرکز تحقیقات اسلامی قم و سازمان مردم‌نهاد پیشگام شفافیت و پیشرفت (شفافیت برای ایران) با محوریت دفتر سیاسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی تشکیل شد. کارگروه اصلاح ماده (۱۱۷) در طول چهار جلسه به بحث و بررسی شفافیت آرای نمایندگان در پارلمان کشورهای دیگر و نحوه اصلاح مواد آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی جهت تحقق شفافیت آرای نمایندگان پرداخت. این گزارش در راستای جلسات و مطالعات کارگروه، ابتدا به بررسی ویژگی‌های مجلس مطلوب و شفافیت پارلمانی و سپس به بیان جایگاه قانونی شفافیت آرا در مجلس شورای اسلامی می‌پردازد و در پایان پیشنهادهای اصلاحی را در قالب اصلاح موادی از آیین‌نامه داخلی ارائه می‌کند. مهم‌ترین نکات راهبردی و پیشنهادهای اصلاحی این گزارش به شرح زیر است:

- بر اساس راهنمای اتحادیه بین‌المجالس در خصوص تجارب موفق پارلمانی و مردم‌سالاری در قرن بیست‌ویکم، نمایندگی جامعه متنوع و متکثر، شفافیت، پاسخگویی، در دسترس بودن و مؤثر بودن، ۵ شاخص پارلمان مردم‌سالار و مطلوب است.

- مجلس شورای اسلامی به عنوان مهم‌ترین نهاد مردم‌سالار که تجلی اراده عمومی مردم ایران است، وظیفه قانونگذاری و نظارت بر امور اجرایی را برعهده دارد و مطابق با اصول متعدد قانون اساسی، جهت ایفای نقش فعال در عرصه سیاستگذاری و قانونگذاری که بستر را برای پیشرفت و توسعه کشور فراهم می‌کند، دارای اختیارات و تکالیف متعددی است.

- مجلس شورای اسلامی برای رسیدن به جایگاه عالی خود به عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای حکمرانی کشور لازم است هرچه بیشتر مؤلفه‌های یک پارلمان مطلوب را در خود تحقق بخشد تا با

ارتقای هرچه بیشتر این شاخص‌ها، مسیر توسعه و پیشرفت کشور فراهم شود. در صورتی که مجلس شورای اسلامی به عنوان نهاد توزیع‌کننده اقتدارآمیز ارزش‌ها در جامعه، شاخص‌های توسعه‌یافتگی و پیشرفت را در خود ایجاد نکند و دارای مؤلفه‌ها و ویژگی‌های غیرتوسعه‌یافته باشد، نمی‌تواند از عاملان ایجاد توسعه در جامعه باشد.

- شفافیت یکی از ویژگی‌های پنجگانه مجلس مردم‌سالار و مطلوب است. شفافیت پارلمانی علاوه بر تحقق حق ذاتی مردم در آگاهی داشتن و نظارت بر وکلای خود، سبب افزایش اعتماد عمومی به این نهاد خواهد شد. شفاف شدن امور پارلمانی، امکان اطلاع همه مردم از فرایند قانونگذاری و نظارت بر آن را پدید می‌آورد. این امر ضامن سلامتی و ارتقای بهره‌وری در پارلمان خواهد بود.

- هر چند شفافیت پارلمان، ارائه طیف وسیعی از اطلاعات (از آرای نمایندگان تا حضور و غیاب و نظام مالی مجلس) را شامل می‌شود، اما یکی از مهم‌ترین موضوعاتی که همه پارلمان‌های جهان در خصوص انتشار و عدم انتشار اطلاعات آن سیاست‌هایی را وضع کرده‌اند، انتشار اطلاعات رأی‌گیری در پارلمان است.

- در میان روش‌های مختلف رأی‌گیری که پارلمان‌های دنیا اجرا می‌کنند، «رأی‌گیری مبتنی بر اسامی» بیشترین شفافیت را در مورد آرای نمایندگان دارد. این روش رأی‌گیری اطلاعات زیادی را درباره رفتار رأی‌دهی تک‌تک نمایندگان در اختیار افکار عمومی قرار می‌دهد. رأی‌گیری مبتنی بر اسامی به هرگونه رأی‌گیری گفته می‌شود که نتایج آرای (موافق، مخالف و ممتنع) همراه با اسامی نمایندگان ثبت و ضبط شود.

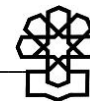
- اصل شصت‌ونهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که بیان می‌دارد مذاکرات مجلس شورای اسلامی باید علنی باشد و گزارش کامل آن از طریق رادیو و روزنامه رسمی برای اطلاع عموم منتشر شود، ضرورت شفافیت پارلمانی را به عنوان یکی از ویژگی‌های مجلس مطلوب پیش‌بینی کرده است.

- از سوی دیگر اصل هشتاد و چهارم قانون اساسی هر نماینده را در برابر تمام ملت مسئول می‌داند و این مسئولیت موجب تعهد و پاسخگویی نمایندگان در برابر ملت می‌شود. با توجه به آنکه آرای نمایندگان موجب ایجاد حق و تکلیف برای هر شهروند می‌شود لازم است جهت فراهم شدن امکان ارزیابی مردم نسبت به میزان مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی وکلای خود، آرای‌شان منتشر شود.

- رویه ادوار پیشین مجلس در انتشار مشروح مذاکرات مجلس از جمله رأی‌گیری در مورد طرح‌ها و لوایح در روزنامه رسمی و سایت کتابخانه مجلس، نشان از عمل به یکی از ویژگی‌های اساسی پارلمان مطلوب بود.

- آیین‌نامه داخلی مجلس نه تنها با خلأ قانونی برای انتشار آرای نمایندگان برای مردم و رسانه‌ها روبه‌رو است، حتی کاستی‌ها و نقص‌هایی برای علنی شدن آرای نمایندگان در صحن مجلس نیز دارد.

- براساس ماده (۱۱۹) آیین‌نامه داخلی مجلس، در رأی‌گیری به شیوه الکترونیکی که رأی‌گیری مرسوم در مجلس است، تنها نتیجه آرا در معرض دید نمایندگان قرار می‌گیرد. در حالی که در شیوه علنی بودن آرا باید اسامی نمایندگان موافق، مخالف و ممتنع همراه با نتایج آرا نمایش داده شود. در واقع

هرچند رأی‌گیری الکترونیکی پیش‌بینی شده در اینجا ذاتاً علنی است اما تکلیف ماده به در معرض دید قرار دادن تنها نتیجه آراء، کارکرد شبیه رأی‌گیری غیرعلنی پیدا می‌کند.

- بنابراین آیین‌نامه داخلی در علنی بودن آرای نمایندگان در صحن مجلس با چنین نقصانی روبه‌رو است و باید برای رفع این نقصان عبارت «همراه با نمایش اسامی مخالفان، موافقان و ممتنعان» به ماده (۱۱۹) الحاق شود:

اصلاح ماده (۱۱۹) - هیئت‌رئیس مجلس موظف است مجلس را به وسایل پیشرفته الکترونیکی مجهز نماید تا شمارش عده حاضران در مجلس و اعلام رأی مخالف، موافق و ممتنع با وسایل مذکور ممکن و میسر گردد و نتیجه آراء را همراه با نمایش اسامی مخالفین، موافقین و ممتنعین در معرض دید نمایندگان قرار دهد. در موارد نقص فنی دستگاه‌ها حداکثر برای یک هفته رأی‌گیری با قیام و قعود یا طرق دیگر انجام خواهد شد. تمدید این مهلت با تصویب مجلس خواهد بود.

- آیین‌نامه داخلی همچنین در انتشار آرای نمایندگان برای مردم و رسانه‌ها کاملاً با خلأ قانونی روبه‌رو است و لازم است ماده‌ای در این خصوص پیش‌بینی شود. با توجه به آنکه مبحث «اعلام نتیجه رأی»، بیان نتیجه رسمی آراء در تریبون مجلس از زبان رئیس جلسه است، بنابراین مکان مناسب برای انتشار و علنی شدن آرای نمایندگان برای رسانه‌ها و مردم، مبحث «اعلام نتیجه رأی» است.

- پیشنهاد کارگروه اصلاح ماده (۱۱۷) برای ایجاد شفافیت آرای نمایندگان برای مردم و رسانه‌ها آن است که در مواردی که رأی‌گیری نمایندگان در صحن مجلس علنی است، برای مردم و رسانه‌ها نیز علنی باشد، مگر آنکه نمایندگان به این تشخیص برسند که شفافیت اکنون به دلیل برخی پیامدها به نفع منافع ملی و نمایندگان مجلس نیست و با نازل‌ترین حدنصاب از علنی شدن آراء ممانعت شود. با توجه به این ملاحظات پیشنهاد می‌شود ماده (۱۲۶) بدین‌گونه اصلاح شود:

اصلاح ماده (۱۲۶) - در تمامی مواردی که رأی‌گیری در صحن به صورت الکترونیکی انجام می‌شود، اسامی نمایندگان موافق، مخالف و ممتنع و کسانی که در رأی‌گیری شرکت نکردند به ترتیب حروف الفبا در مشروح مذاکرات ثبت و تا پایان روز رأی‌گیری در قالب محتوای قابل تحلیل توسط رایانه در پایگاه اطلاع‌رسانی رسمی مجلس منتشر می‌شود.

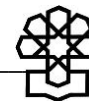
تبصره (۱) - در صورتی که تعدادی از نمایندگان با انتشار اسامی موافقین، مخالفین و ممتنعین موافق نباشند، با پیشنهاد حداقل ۲۵ نماینده و تصویب یک‌سوم نمایندگان مجلس، اسامی موافقین، مخالفین و ممتنعین در پایگاه اطلاع‌رسانی مجلس منتشر نمی‌شود.

تبصره (۲) - اسامی کلیه تقاضا کنندگان رأی مخفی یا رأی علنی با ورقه و همچنین موارد مندرج در تبصره (۱) این ماده در صورت مشروح مذاکرات مجلس مثبت خواهد شد.

مقدمه

در پی درخواست ریاست محترم کمیسیون آیین‌نامه داخلی از ریاست محترم مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی مبنی بر بررسی طرح «اصلاح ماده (۱۱۷) آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی» به شماره ثبت ۴۹۴ در راستای اجرای ماده (۱۴۲) آیین‌نامه داخلی، موضوع به دفتر مطالعات سیاسی ارجاع و کارگروهی با حضور آقای جعفرزاده ایمن‌آبادی عضو کمیسیون آیین‌نامه داخلی و کارشناسان دفاتر مطالعات حقوقی، مالیه عمومی و توسعه مدیریت و انرژی، صنعت و معدن مرکز پژوهش‌ها و نمایندگان معاونت قوانین مجلس، مرکز تحقیقات اسلامی قم و سازمان مردم‌نهاد پیشگام شفافیت و پیشرفت (شفافیت برای ایران) با محوریت دفتر سیاسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی تشکیل شد. ماده (۱۴۲) آیین‌نامه بیان می‌دارد «همزمان با وصول طرح‌ها و لوایح توسط کمیسیون‌ها در صورت ضرورت و با تصویب کمیسیون اصلی، طرح یا لایحه به کارگروه کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی ارجاع می‌شود. رئیس مرکز پژوهش‌های مجلس موظف است متناسب با موضوع و مواد طرح یا لایحه کارگروهی جهت بررسی طرح یا لایحه ارجاعی، متشکل از کارشناسان آن مرکز و اشخاص حقیقی و حقوقی صاحب‌نظر اعم از نمایندگان فعلی و ادوار مجلس، کارشناس معاونت قوانین مجلس، دیوان محاسبات، مراکز علمی و پژوهشی حوزه و دانشگاه، دستگاه‌های اجرایی، بخش خصوصی و دستگاه‌های مرتبط با طرح یا لایحه، تشکیل دهد و در بدو کار رئیس و دبیر آن را تعیین کند. رئیس کارگروه موظف است پس از بحث و بررسی کارشناسی در کارگروه و در صورت لزوم پس از مطالعه تطبیقی قوانین و مقررات و تجارب سایر کشورها و با بررسی سوابق قانونگذاری و پیشنهادهای کمیسیون‌های فرعی و نمایندگان، گزارش کارگروه را با رعایت اسناد بالادستی از جمله قانون اساسی، سند چشم‌انداز، سیاست‌های کلی نظام و قانون برنامه توسعه، همراه با مشخصات اعضای کارگروه به کمیسیون اصلی ارائه کند. رئیس یا نماینده کارگروه موظف است با شرکت در جلسات کمیسیون از گزارش ارائه شده دفاع کند. در صورت عدم نیاز به تقنین در موضوع مورد بحث، رئیس کارگروه گزارش خود را با ذکر دلایل رد طرح یا لایحه به کمیسیون اصلی ارائه می‌کند».

کارگروه اصلاح ماده (۱۱۷) در طول چهار جلسه به بحث و بررسی شفافیت آرای نمایندگان در پارلمان کشورهای دیگر و نحوه اصلاح مواد آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی جهت تحقق شفافیت آرای نمایندگان پرداخت. براساس مقدمه توجیهی، طرح اصلاح ماده (۱۱۷) آیین‌نامه داخلی مجلس «به منظور تقویت فرهنگ شفافیت در تصمیم‌سازی و لزوم آگاهی موکلین از مواضع و عملکرد نمایندگان فرایند قانونگذاری و نظارت و در راستای تثبیت رفتار صادقانه در آرا و اظهار رفتار نمایندگان» ارائه شده بود و جهت تحقق شفافیت آرای نمایندگان مجلس شورای اسلامی به دنبال الحاق یک تبصره به ماده (۱۱۷) آیین‌نامه داخلی بود. پیشتر مرکز پژوهش‌ها، اظهارنظر کارشناسی خود را درباره «طرح اصلاح

ماده (۱۱۷) آیین‌نامه داخلی مجلس» (شفافیت آرای نمایندگان) به شماره مسلسل ۱۶۱۹۷ منتشر کرده و نیز گزارشی تحت عنوان «شفافیت آرای نمایندگان پارلمان» که به مطالعه تجربیات بین‌المللی شفافیت آرا در پارلمان می‌پردازد تهیه و تدوین کرده بود. این گزارش در راستای جلسات و مطالعات کارگروه، ابتدا به بررسی ویژگی‌های مجلس مطلوب و شفافیت پارلمانی و سپس به بیان جایگاه قانونی شفافیت آرا در مجلس شورای اسلامی می‌پردازد و در پایان پیشنهادهای اصلاحی در قالب اصلاح موادی از آیین‌نامه داخلی را ارائه می‌کند.

ویژگی‌های مجلس مطلوب و مردم‌سالار

پارلمان، نهاد سیاسی است که کارکرد اصلی آن قانونگذاری، بودجه‌ریزی و نظارت بر قوه مجریه است. مشروعیت پارلمان نیز زمانی ایجاد می‌شود که وظایف خود را در چارچوب قانون اساسی و دیگر قوانین به طور اثربخش انجام دهد. این مشروعیت به طور قابل توجهی ناشی از بستر و فضای سیاسی است که برای اظهارنظر و بیان منافع گوناگون در گفتگوهای آزاد در پارلمان ایجاد شده است. آرای مختلف و جدال‌آمیز و بحث و گفتگو برای رسیدن به راه‌حل‌های مورد اتفاق نیز از همین موارد است.

پارلمان مدرن که به صورت دموکراتیک به عنوان تالارهای گفتگو برای شور سیاسی و تصمیم‌سازی ایجاد شده است، نقش مهمی در توسعه و تکامل دموکراسی نمایندگی در سطح ملی ایفا می‌کند. پارلمان با توجه به ترکیب و گفتمان حاکم بر آن، تنها منعکس‌کننده وضعیت سیاسی، اجتماعی، فرهنگی حوزه مربوط به خود نیست بلکه در شکل‌دهی و سرشتن این وضعیت از طریق زبانی و بلاغی نیز مشارکت می‌کند.

پارلمان این قدرت معنادار خود را ابتدا از طریق صلاحیت قانونگذاری بروز می‌دهد. به همین دلیل این موضوع بسیار مهم و اساسی است که پارلمان در حیطه کاری خود باید باز و قابل دسترس باشد و به عموم مردم این اجازه را بدهد که نمایندگانشان را پاسخگو نگه دارند. بر اساس راهنمای اتحادیه بین‌المجالس در خصوص تجربیات موفق پارلمانی و دموکراسی در قرن بیست‌ویکم، پنج ویژگی نمایندگی جامعه متنوع و متکثر، شفافیت، پاسخگویی، در دسترس بودن و مؤثر بودن به عنوان شاخص‌های پارلمانی دموکراتیک و مطلوب است.^۱

۱. مجید الماسی، یحیی مرتب و محمدرضا علیزاده، شفافیت ۱، شفافیت آرای نمایندگان پارلمان، دفتر مطالعات بخش عمومی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۶۳۱۹، صص ۲۴-۲۵.

جدول ۱. ویژگی‌های مجلس مردم‌سالار و مطلوب از منظر اتحادیه بین‌المجالس

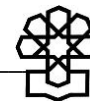
ارزش‌های پایه‌ای مجلس مطلوب	توضیحات
نماینده‌گی	پارلمان منتخب نماینده سیاسی و اجتماعی جامعه خود است که به طور مساوی فرصت را برای همه اعضا جهت انجام وظایفشان مهیا کند.
شفافیت	پارلمانی که برای ملت خود شفاف است و رفتار نمایندگان و فرایندهای قانونگذاری در آن قابل نظارت است.
قابل دسترسی	مشارکت مردم و دیگر نهادهای مدنی در فرایندهای پارلمانی و قانونگذاری.
پاسخگویی	نمایندگان پارلمان که نسبت به حوزه انتخابیه خود و همچنین با صداقت در رفتارهایشان پاسخگو هستند.
اثربخشی	مؤثر بودن در وظایف قانونگذاری و نظارتی بر اساس ارزش‌ها و هنجارهای دموکراتیک.

مجلس شورای اسلامی به عنوان مهم‌ترین نهاد مردم‌سالار که تجلی اراده عمومی مردم ایران است، وظیفه قانونگذاری و نظارت بر امور اجرایی را برعهده دارد و مطابق با اصول متعدد قانون اساسی، جهت ایفای نقش فعال در عرصه سیاستگذاری و قانونگذاری کشور که بستر را برای پیشرفت و توسعه کشور فراهم می‌کند، دارای اختیارات و تکالیف متعددی است. مجلس شورای اسلامی جهت تحقق این امور و عینیت‌بخشی به حاکمیت مردم (که منبعث از قانون اساسی جمهوری اسلامی است) و رسیدن به جایگاه عالی خود به عنوان مهم‌ترین نهاد حکمرانی کشور باید هرچه بیشتر این مؤلفه‌ها و شاخص‌های یک پارلمان مطلوب را در خود تحقق بخشد تا با ارتقای بیشتر این شاخص‌ها، مسیر توسعه و پیشرفت کشور امکان‌پذیر شود. در صورتی که مجلس شورای اسلامی به عنوان نهاد توزیع‌کننده اقتدارآمیز ارزش‌ها در جامعه، شاخص‌های توسعه‌یافتگی و پیشرفت را در خود ایجاد نکند و مؤلفه‌ها و ویژگی‌های توسعه‌یافته نداشته باشد، نمی‌تواند از عاملان ایجاد توسعه در جامعه باشد. چنین مجلسی ناتوان از هدایت جامعه به ارزش‌هایی است که خود فاقد آن است. همچنین نمی‌تواند نهادهای اجرایی و قضایی کشور را ملزم به پذیرش و ارتقای ارزش‌ها و شاخص‌هایی کند که خود واجد آن نیست. بنابراین اصلاح مجلس شورای اسلامی در راستای تحقق شفافیت ضروری است؛ امری که شفافیت پارلمانی را به‌مثابه یک امر گریزناپذیر پیش‌پای مجلس می‌گذارد.

شفافیت پارلمانی

شفافیت یکی از ویژگی‌های پنجگانه مجلس مردم‌سالار و مطلوب است. شفافیت پارلمانی رویکردی است که تلاش دارد زمینه نظارت همگانی در پارلمان را با انتشار دقیق و باکیفیت اطلاعات پارلمانی فراهم آورد. دسترسی و نظارت مردم بر پارلمان‌ها از گذشته‌های دور مدنظر سیاستمداران و حکمرانان بوده و به همین دلیل همواره در همه پارلمان‌ها، محلی برای حضور مردم تعبیه شده است تا مردم بتوانند از

نزدیک نظاره‌گر مباحث باشند و با ارتباط با نماینده حوزه انتخابیه خود و ارائه پیشنهادها و انتقادها به‌طور غیرمستقیم در مباحث شرکت کنند. این روش هرچند از یک نگاه درست و عمیق به حق مردم در نظارت و پایش دائمی حاکمان ناشی بوده، اما به‌دلیل محدودیت‌های فیزیکی عملاً امکان ورود و نظارت همه مردم وجود نداشته است. امروزه پیشرفت تکنولوژی‌های ارتباطی به تحقق هرچه بیشتر شفافیت پارلمانی کمک کرده و این امکان را فراهم آورده است که مباحث از طریق روزنامه، رادیو و تلویزیون در اختیار مردم قرار گیرد و دیگر نیازی به حضور فیزیکی مردم برای نظارت بر رفتار قانونگذاران نباشد. تجارب بین‌المللی در دهه‌های اخیر نشان می‌دهد که پارلمان‌ها برای بهره‌گیری از فواید شفافیت، راهکارهای مختلف و نوآورانه‌ای در پیش گرفته و تلاش کرده‌اند تا اطلاعات عملکردی نمایندگان و پارلمان را به روش‌های مختلف در اختیار صاحب‌نظران و آحاد مردم قرار دهند تا بدین ترتیب علاوه بر مصون‌سازی خود از فعالیت‌های محلّ منافع ملی، با جلب اعتماد و مشارکت مردم عملکرد خود را ارتقا دهند. شفافیت پارلمانی علاوه بر تحقق حق ذاتی مردم در آگاهی داشتن و نظارت بر وکلای خود، سبب افزایش اعتماد مردم به این نهاد خواهد شد. شفاف شدن امور پارلمانی امکان اطلاع همه مردم از فرایند قانونگذاری و نظارت بر آن را پدید می‌آورد. این امر ضامن سلامتی و ارتقای بهره‌وری در پارلمان خواهد بود. شفافیت پارلمانی امکان ارائه گزارش عملکرد مجلس را به‌دور از ابهام‌ها و اتهام‌های رسانه‌ای فراهم می‌کند و مردم اطلاعات مربوط به نماینده خود را از سایت‌های رسمی مرتبط با مجلس دریافت می‌کنند. به این ترتیب مجلس مرجعیت اطلاع‌رسانی در مورد عملکرد خود و نمایندگان را به‌دست می‌آورد.^۱

هرچند شفافیت پارلمان، ارائه طیف وسیعی از اطلاعات (از آرای نمایندگان تا حضور و غیاب و نظام مالی مجلس) را شامل می‌شود، اما یکی از مهم‌ترین موضوعاتی است که همه پارلمان‌های جهان در خصوص انتشار و عدم انتشار اطلاعات خود سیاست‌هایی را وضع کرده‌اند، انتشار اطلاعات رأی‌گیری است. رأی هر نماینده در حقیقت نتیجه همه فعالیت‌ها و اقدام‌های او در خصوص طرح‌ها و لوایح و به عنوان بارزترین وجه کارکرد نمایندگی وی است. شفافیت آرای نمایندگان موجب می‌شود مردم با اطلاع از آرای نمایندگان، پاسخگویی آنها را نسبت به رأی خود مطالبه کنند. تجربیات کشورهای گوناگون نشان می‌دهد که هر کشور مطابق با شرایط و مقتضیات خاص خود تصمیماتی برای انتشار اطلاعات آرای نمایندگان پارلمان، اتخاذ کرده است. در غالب کشورها، پیش‌فرض بر شفافیت و ارائه اطلاعات آرای نمایندگان در جلسات مختلف است مگر آنکه موارد استثنایی موجب شود تا اطلاعات آرای نمایندگان مخفی بماند. در این صورت موارد استثنا باید از پیش دقیق مشخص شده باشد و با این سازوکار عدم انتشار اطلاعات نیز به توضیح، استدلال و تصمیم‌گیری نیاز خواهد داشت.

در میان روش‌های مختلف رأی‌گیری که بیشترین شفافیت را در مورد آرای نمایندگان به وجود می‌آورد و در بسیاری از پارلمان‌های دنیا (از جمله اعضای اتحادیه اروپا و همچنین پارلمان اروپا) اجرا می‌شود «رأی‌گیری مبتنی بر اسامی» است. این روش رأی‌گیری اطلاعات زیادی در خصوص رفتار رأی‌دهی تک‌تک نمایندگان در اختیار افکار عمومی قرار می‌دهد. رأی‌گیری مبتنی بر اسامی به هرگونه رأی‌گیری گفته می‌شود که نتایج آرا (موافق، مخالف و ممتنع) همراه با اسامی نمایندگان ثبت و ضبط شود. به عبارت دیگر در این روش رأی‌گیری امکان ثبت همزمان مجموع نتایج آرا و نحوه رأی‌دهی هرکدام از رأی‌دهندگان وجود دارد. از نگاه مردم حوزه انتخابیه، برتری رأی‌گیری مبتنی بر اسامی نسبت بر دیگر رأی‌گیری‌ها واضح و مبرهن است. ثبت آرا همراه با اسامی رأی‌دهندگان بهترین روش برای نظارت شهروندان بر شیوه عملکرد نمایندگانشان است. این روش باعث می‌شود که شهروندان بتوانند نماینده خود را برای انتخابات بعدی پاسخگو نگه دارند و بر مبنای یک ارزیابی عینی در انتخابات بعدی مشارکت کنند.^۱

شفافیت آرا در مجلس شورای اسلامی

اصل شصت‌ونهم قانون اساسی بیان می‌دارد مذاکرات مجلس شورای اسلامی باید علنی باشد و گزارش کامل آن از طریق رادیو و روزنامه رسمی برای اطلاع عموم منتشر شود و تنها در شرایط اضطراری که رعایت امنیت کشور ایجاب کند، به تقاضای رئیس‌جمهور یا یکی از وزرا یا ۱۰ نفر از نمایندگان، جلسه غیرعلنی تشکیل می‌شود. در این صورت نیز گزارش و مصوبات این جلسات باید پس از برطرف شدن شرایط اضطراری برای اطلاع عموم منتشر شود.

علنی بودن مذاکرات و انتشار گزارش کامل مشروح آن یکی از مصادیق شفافیت به‌شمار می‌رود. بنابراین قانون اساسی ضرورت شفافیت پارلمانی را به عنوان یکی از ویژگی‌های مجلس مطلوب در قالب اصل شصت‌ونهم پیش‌بینی کرده است. در این اصل انتشار گزارش کامل مذاکرات مجلس به صورت حکم کلی قید شده است حتی هنگامی که از غیرعلنی بودن مذاکرات به عنوان استثنا صحبت شده، باز هم انتشار مشروح آن پس از رفع شرایط اضطراری، موضوعیت قانونی یافته است که بر اهمیت انتشار مذاکرات در نزد قانونگذار صحه می‌گذارد؛ چنانچه در مشروح مذاکرات قانون اساسی علنی بودن را شرط مذاکرات مجلس می‌دانند.^۲

از سوی دیگر اصل هشتاد و چهارم قانون اساسی هر نماینده را در برابر همه ملت مسئول می‌داند و این مسئولیت موجب تعهد و پاسخگویی نمایندگان در برابر ملت می‌شود. با توجه به آنکه آرای نمایندگان موجب ایجاد حق و تکلیف برای هر شهروند می‌شود و به نوعی حیات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

۱. همان، ص ۳۹.

۲. صورت مشروح مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، جلد اول، ص ۸۱۵.

هر فرد توسط آرای نمایندگان رقم می‌خورد، لازم است جهت فراهم شدن امکان ارزیابی مردم نسبت به میزان مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی وکلای خود، آرای‌شان منتشر شود تا از این طریق شهروندان بتوانند در جریان صورت‌بندی قوانینی قرار بگیرند که موجب حق و تکلیف عمومی نسبت به آنها می‌شود.

ممکن است برخی انتشار آرای نمایندگان را در تعارض با اصل هشتادوششم قانون اساسی بدانند. این اصل بیان می‌دارد: «نمایندگان مجلس در مقام ایفای وظایف نمایندگی در اظهارنظر و رأی خود کاملاً آزادند و نمی‌توان آنها را به سبب نظراتی که در مجلس اظهار کرده‌اند یا آرای که در مقام ایفای وظایف نمایندگی خود داده‌اند تعقیب یا توقیف کرد». این اصل ناظر به مصونیت قضایی نماینده است. براین اساس نماینده را نمی‌توان بر مبنای اظهارنظر یا رأیش، تعقیب یا توقیف کرد. بنابراین بالذات مغایرتی با اصل شفافیت آرای نمایندگان ندارد که موجب مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی نمایندگان به مردم می‌شود و یکی از ویژگی‌های اساسی پارلمان مردم‌سالار و مطلوب است.^۱

رویه ادوار پیشین مجلس در انتشار مشروح مذاکرات مجلس در روزنامه رسمی و سایت کتابخانه مجلس، از جمله رأی‌گیری در مورد طرح‌ها و لوایح نشان از عمل به یکی از ویژگی‌های اساسی پارلمان مطلوب بود. چنانچه در دوره اول مجلس شورای اسلامی آرای نمایندگان موافق و مخالف در جلسات رأی اعتماد به کابینه قید می‌شد.^۲ این امر هیچ‌گاه از سوی نمایندگان مورد مناقشه قرار نگرفت و قانونگذار نیز نسبت به آن واکنشی نشان نداد حتی رأی‌گیری درباره عدم کفایت رئیس‌جمهور وقت علنی بود و آرا ثبت و منتشر شد.^۳ در ابتدای دوره دوم نیز رأی اعتماد به وزرای دولت همچون وزیر صنایع، فرهنگ و آموزش عالی و بهداری با ثبت و انتشار اسامی نمایندگان موافق، مخالف و ممتنع صورت گرفت.^۴

۱. سمیه زمانی، محمدرضا شمس، اظهارنظر کارشناسی درباره: «طرح اصلاح ماده (۱۱۷) آیین‌نامه داخلی مجلس»، دفتر مطالعات سیاسی مرکز پژوهش‌های مجلس، شماره مسلسل ۱۶۱۹۷، ص ۱۶-۱۵.

۲. رجوع شود به:

برای نمونه فهرست موافقان، مخالفان و ممتنعان در جلسه رأی اعتماد به کابینه محمدعلی رجایی در: مشروح مذاکرات مجلس، دوره اول، روزنامه رسمی، شماره ۱۱۳۷۵، ۱۹ شهریور ۱۳۵۹، ص ۳۹-۳۸.

فهرست موافقان، مخالفان و ممتنعان در جلسه رأی اعتماد به محمدجواد تندگویان وزیر نفت و موسی حبیب‌اللهی خیر وزیر مشاور و سرپرست سازمان برنامه و بودجه در: **همان**، روزنامه رسمی، شماره ۱۱۳۹۵، ۳ مهر ۱۳۵۹، ص ۳۶-۳۵.

فهرست موافقان، مخالفان و ممتنعان در جلسه رأی اعتماد به میرمحمد صادقی وزیر کار و امور اجتماعی و ابراهیم احدی وزیر دادگستری در: **همان**، روزنامه رسمی، شماره ۱۱۶۰۲، ۱۴ آبان ۱۳۵۹، ص ۳۹-۳۸.

فهرست موافقان، مخالفان و ممتنعان وزرای کابینه محمدجواد باهنر در: **همان**، روزنامه رسمی، شماره ۱۰۸۶۹، ۲۶ مرداد ۱۳۶۰، ص ۴۴-۳۸.

فهرست موافقان، مخالفان و ممتنعان رأی اعتماد به وزرای کابینه میرحسین موسوی در: **همان**، روزنامه رسمی، شماره ۱۰۷۰۱، ۱۱ آبان ۱۳۶۰، ص ۴۷-۴۰.

فهرست موافقان، مخالفان و ممتنعان رأی اعتماد به علی‌اکبر ناطق نوری به عنوان وزیر کشور و علی‌اکبر ولایتی وزیر خارجه در کابینه موسوی: **همان**، روزنامه رسمی، شماره ۱۹۷۳۲، ۲۴ آذر ۱۳۶۰، ص ۳۰.

فهرست موافقان، مخالفان و ممتنعان رأی اعتماد به بهزاد نبوی وزیر صنایع سنگین و غلامرضا آقازاده مشاور در امور اجرایی در: **همان**، روزنامه رسمی، شماره ۱۰۸۶۴، ۱۰ خرداد ۱۳۶۱، ص ۳۷.

فهرست موافقان، مخالفان و ممتنعان استیضاح گنابادی در: **همان**، روزنامه رسمی، شماره ۱۱۰۰۰، ۱۲ آبان ۱۳۶۱، ص ۳۴.

فهرست موافقان، مخالفان و ممتنعان در جلسه رأی اعتماد به محسن رفیق‌دوست وزیر سپاه، سیدمحمد خاتمی وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی و اژه‌ای وزیر مشاور و سرپرست سازمان بهزیستی در: **همان**، روزنامه رسمی، شماره ۱۱۰۰۳، ۱۸ آبان ۱۳۶۱، ص ۳۰-۲۹ و رأی اعتمادهای دیگری که در جهت ترمیم و تغییر کابینه موسوی صورت گرفت.

فهرست موافقان، مخالفان و ممتنعان استیضاح در: **همان**، روزنامه رسمی، شماره ۱۱۲۸۹، ۱۷ آبان ۱۳۶۲، ص ۳۶.

۳. مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، دوره اول، روزنامه رسمی، شماره ۱۰۶۲۷، ۳۱ خرداد ۱۳۶۰، ص ۴۴.

۴. **همان**، دوره دوم، روزنامه رسمی، شماره ۱۱۵۳۱، ۲۹ مرداد ۱۳۶۳، ص ۴۲.

از این پس به دلیل شرایط جنگی کشور^۱ روند علنی شدن آرا متوقف شد. چنانچه با وجود اختلافات میان دو جناح سیاسی اصلی در این دوره هیچ استیضاحی صورت نگرفت^۲ و تلاش بر این بود تا وحدت ملی حفظ شود. این روند حتی پس از پایان یافتن شرایط اضطراری جنگ در ادوار بعدی ادامه یافت. این در حالی است که رویه نخستین دوره مجلس شورای اسلامی و موضع قانونگذار در شرایط پیچیده و حساس آن زمان قابل توجیه است. شایان ذکر است لازمه یک جامعه توسعه‌یافته، یک نظام سیاسی توسعه‌یافته است و راه رسیدن به توسعه و پیشرفت در جامعه از یک دولت توسعه‌یافته عبور می‌کند چراکه ماهیت نهادی سیاسی و حاکمیتی در میزان توسعه‌یافتگی و کارآمدی تأثیرگذار است. مجلس نیز که به قول حضرت امام خمینی (ره) در رأس امور است باید شاخص‌های مجلس مطلوب از جمله شفافیت را در خود ایجاد کند.

هرچند شفافیت آرای نمایندگان یک مکانیزم کلیدی برای دستیابی به پاسخگویی بهتر مجلس است و سبب افزایش آگاهی مردم درباره عملکرد مجلس و در نهایت سبب افزایش سرمایه اجتماعی این نهاد حکمرانی در کشور می‌شود، اما تجارب سایر کشورها نشان می‌دهد که اجرای شفافیت آرای نمایندگان نیازمند بسترهای مناسب سیاسی و اجتماعی است تا بتواند پیشران یک حکومت مطلوب باشد. اگر این بسترهای سیاسی و اجتماعی فراهم نباشد ممکن است انتظارات به صورت مطلوب تحقق پیدا نکند یا با پیامدها و آثار نامطلوبی همراه باشد؛ از جمله اینکه زمینه پوپولیسم را در عملکرد مجلس تقویت نماید و نمایندگان برای جذب توده آرا در هنگام تعارض منافع میان منافع محلی و ملی به انتخاب گزینه محلی بپردازند. همچنین احتمال دارد با علنی شدن آرای نمایندگان، نگرانی از مورد تعقیب قرار گرفتن یا رد صلاحیت به دلایل سیاسی افزایش یابد و از این رو رفتار رأی‌دهی آنان را تحت تأثیر قرار دهد.

پیشنهاد‌های اصلاح موادی از آیین‌نامه داخلی جهت شفافیت آرای نمایندگان

جهت ایجاد شفافیت آرا به عنوان یکی از ویژگی‌های پارلمان مطلوب در آیین‌نامه داخلی مجلس چند سؤال وجود دارد:

۱. آیا آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی در خصوص علنی شدن آرای نمایندگان برای مردم و رسانه‌ها با خلأ قانونی روبه‌رو است؟
۲. در صورت وجود خلأ قانونی برای علنی شدن آرا، در مبحث آرا بهترین بخش برای اصلاح مواد آیین‌نامه داخلی کجاست؟
۳. اینکه برای تحقق شفافیت آرای نمایندگان، باید چه مواردی در آیین‌نامه داخلی مجلس مدنظر قرار گیرد؟

۱. لوح صحیفه امام، ج ۱۸، پیام به نمایندگان مجلس به مناسبت گشایش مجلس دوم شورای اسلامی، ص ۲۶۹-۲۷۰.
 ۲. عباس جیره‌دهنده و رضا بسطامی، مجلس شورای اسلامی دوره دوم، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۷، ص ۱۲۴.

در پاسخ به پرسش اول که آیا آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی در خصوص علنی شدن آرای نمایندگان برای مردم و رسانه‌ها با خلأ قانونی روبه‌رو است، باید گفت آیین‌نامه داخلی مجلس نه تنها با خلأ قانونی برای انتشار آرای نمایندگان برای مردم و رسانه‌ها روبه‌رو است، حتی کاستی‌ها و نقص‌هایی برای علنی شدن آرای نمایندگان در صحن مجلس نیز دارد. شفافیت در روند قانونگذاری و علنی بودن آرای نمایندگان به دو مفهوم است؛ اول علنی بودن آرای نمایندگان در صحن علنی مجلس و دوم علنی بودن آرای نمایندگان بیرون از مجلس.

ماده (۱۱۸) آیین‌نامه داخلی، کیفیت رأی‌گیری در مجلس را در چهار روش مشخص کرده است:

- با دستگاه الکترونیکی

- علنی با ورقه

- مخفی با ورقه

- قیام و قعود.

این چهار روش به لحاظ آشکار بودن رأی‌گیری در صحن علنی مجلس به دو گروه علنی و غیرعلنی تقسیم می‌شود: مورد اول، دوم و چهارم علنی و مورد سوم غیرعلنی است. ماده (۱۲۲) آیین‌نامه داخلی مصادیق چهارگانه «رأی مخفی با ورقه» در صحن علنی را برشمرده است. با توجه به این ماده، همه موارد رأی‌گیری در صحن مجلس علنی خواهد بود به جز مفاد مندرج در این ماده.

بر اساس ماده (۱۱۹) آیین‌نامه رأی‌گیری مورد پذیرش و مرسوم در مجلس، رأی‌گیری با دستگاه الکترونیکی است و در صورت نقص فنی دستگاه، با قیام و قعود یا روش دیگر است و اگر حداقل ۱۰ نفر از نمایندگان بر اساس ماده (۱۲۰) به‌جای استفاده از دستگاه الکترونیکی و قیام و قعود، رأی علنی با ورقه تقاضا کنند، در صورت تصویب درخواست، رأی علنی با ورقه خواهد بود.

در خصوص سه روش الکترونیکی، علنی با ورقه و قیام و قعود چند نکته وجود دارد:

اول اینکه بر اساس ماده (۱۱۹) در شیوه الکترونیکی تنها نتیجه آرا در معرض دید نمایندگان قرار می‌گیرد. در واقع هرچند رأی‌گیری الکترونیکی پیش‌بینی شده در اینجا ذاتاً علنی است اما تکلیف ماده به در معرض دید قرار دادن تنها نتیجه آرا، کارکردی شبیه رأی‌گیری غیرعلنی را دارد. در مصادیق چهارگانه «رأی مخفی با ورقه» نیز تنها نتایج آرا اعلام می‌شود. در حالی که در شیوه علنی بودن آرا باید اسامی نمایندگان موافق، مخالف و ممتنع همراه با نتایج آرا نمایش داده شود اما در شیوه رأی الکترونیکی که در مجلس مرسوم است، این امر پیش‌بینی نشده است.

دوم آنکه در صورتی که رأی‌گیری الکترونیکی همراه با نمایش اسامی نمایندگان باشد، دیگر نیازی به پیش‌بینی رأی‌گیری علنی با ورقه نخواهد بود چراکه رأی‌گیری الکترونیکی ویژگی علنی بودن آرا را با خود به همراه خواهد داشت.

بنابراین آیین‌نامه داخلی در علنی بودن آرای نمایندگان در صحن مجلس با نقص‌هایی روبه‌رو است و باید برای رفع این نقصان عبارت «همراه با نمایش اسامی مخالفان، موافقان و ممتنعان» به ماده (۱۱۹) الحاق شود:

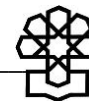
اصلاح ماده (۱۱۹) - هیئت‌رئیس مجلس موظف است مجلس را به وسایل پیشرفته الکترونیکی مجهز نماید تا شمارش عده حاضران در مجلس و اعلام رأی مخالف، موافق و ممتنع با وسایل مذکور ممکن و میسر گردد و نتیجه آراء را همراه با نمایش اسامی مخالفین، موافقین و ممتنعین در معرض دید نمایندگان قرار دهد. در موارد نقص فنی دستگاه‌ها حداکثر برای یک هفته رأی‌گیری با قیام و قعود یا طرق دیگر انجام خواهد شد. تمدید این مهلت با تصویب مجلس خواهد بود.

با پیش‌بینی نمایش اسامی مخالفان، موافقان و ممتنعان در رأی‌گیری الکترونیکی دیگر نیازی به رأی‌گیری علنی با ورقه نخواهد بود.

اما آیین‌نامه داخلی در انتشار آرای نمایندگان برای مردم و رسانه‌ها کاملاً با خلأ قانونی روبه‌رو است و باید ماده‌ای در این خصوص پیش‌بینی شود.

در خصوص سؤال دوم که در مبحث آرا بهترین بخش برای این امر کجاست باید گفت مبحث آرا در آیین‌نامه داخلی به سه بخش کمیت آرا، کیفیت آرا و اعلام نتیجه رأی تقسیم شده است. مبحث آرا در خصوص نصاب (یا کمیت) رأی‌گیری در مجلس، کمیسیون، کمیته و شعبه است، مبحث کیفیت آرا در خصوص شیوه رأی‌گیری در مجلس شورای اسلامی است و مبحث اعلام نتیجه رأی، بیان نتیجه رسمی آرا در تریبون مجلس از زبان رئیس جلسه است. با توجه به آنکه مبحث اعلام نتیجه دربرگیرنده موادی است که به این موضوع اختصاص دارد، بنابراین مکان مناسب برای انتشار و علنی شدن آرای نمایندگان برای رسانه‌ها و مردم مبحث نتایج آراست.

اما در خصوص سؤال سوم که آیین‌نامه داخلی در راستای تحقق شفافیت آرای نمایندگان برای مردم، نیازمند مدنظر قرار گرفتن چه مواردی است دو نکته ضروری است: نخست توجه به امکان ایجاد پیامدهای منفی شفافیت آراست؛ آنچه ممکن است به دلیل فراهم نبودن بسترهای مناسب سیاسی و اجتماعی به وجود آید. بنابراین برای دوری از پیامدهای منفی شفافیت آرا، لازم است علنی شدن آرای نمایندگان به عنوان یک قاعده کلی برای همیشه و در هر زمان پذیرفته نشود بلکه این امکان برای نمایندگان پیش‌بینی شود که در صورت احساس به داشتن تبعات منفی آنها بتوانند از علنی شدن آرا جلوگیری کنند. به این دلیل پیشنهاد کارگروه آن است در مواردی که رأی‌گیری نمایندگان در صحن مجلس علنی است، برای مردم و رسانه‌ها نیز علنی باشد، مگر آنکه نمایندگان به این تشخیص برسند که شفافیت اکنون به دلیل برخی پیامدها به نفع منافع ملی و نمایندگان مجلس نیست و با نازل‌ترین حدنصاب جلو علنی شدن آرا را بگیرند.

ملاحظه دوم فنی است و در خصوص نحوه انتشار اطلاعات مربوط به آرای نمایندگان است. در تعریف شفافیت، ویژگی‌های کیفی اطلاعات (دسته‌بندی شده، معتبر، قابل دسترس برای همه، به موقع) مبنایی اساسی است. بنابراین، فقط میزان اطلاعات نمی‌تواند مبنایی برای شفافیت قرار گیرد، بلکه نوع و کیفیت اطلاعات و گستره دسترسی بدان نیز متغیرهای مهمی به نظر می‌رسند. در واقع مهم است که اطلاعات با کیفیت مناسب مثلاً در قالب‌های قابل جستجو و در زمان مناسب (نزدیک‌ترین فاصله با زمان رأی‌گیری) منتشر شود به گونه‌ای که دسترسی شهروندان به اطلاعات تسهیل گردد.

با توجه به این دو ملاحظه پیشنهاد می‌شود ماده (۱۲۶) بدین گونه اصلاح شود:

در تمامی مواردی که رأی‌گیری در صحن به صورت الکترونیکی انجام می‌شود، اسامی نمایندگان موافق، مخالف و ممتنع و کسانی که در رأی‌گیری شرکت نکردند به ترتیب حروف الفبا در مشروح مذاکرات ثبت و تا پایان روز رأی‌گیری در قالب محتوای قابل تحلیل توسط رایانه در پایگاه اطلاع‌رسانی رسمی مجلس منتشر می‌شود.

تبصره (۱) - در صورتی که تعدادی از نمایندگان با انتشار اسامی موافقین، مخالفین و ممتنعین موافق نباشند، با پیشنهاد حداقل ۲۵ نماینده و تصویب یک‌سوم نمایندگان مجلس اسامی موافقین، مخالفین و ممتنعین در پایگاه اطلاع‌رسانی مجلس منتشر نمی‌شود.

تبصره (۲) - اسامی کلیه تقاضاکنندگان رأی مخفی یا رأی علنی با ورقه و همچنین موارد مندرج در تبصره (۱) این ماده در صورت مشروح مذاکرات ثبت خواهد شد.

نتیجه‌گیری

مطلوبیت شفافیت پارلمانی، امری است که اغلب پژوهشگران بر آن صحنه گذارده و در عمل نیز اغلب کشورها آن را پیشه کرده‌اند. شفافیت آرای نمایندگان یکی از وجوه عینی شفافیت پارلمانی محسوب می‌شود که به بهبود تعامل میان شهروندان و نمایندگان منجر می‌شود. در راستای رسیدن به الگوی حکمرانی و پارلمان مطلوب دستیابی به شاخص‌هایی چون شفافیت اصل است و بنابراین تحقق این امر یکی از ضرورت‌های مجلس شورای اسلامی است. در این مسیر گزینه شفافیت آرای نمایندگان گامی جدی در وضوح عرصه سیاستگذاری و قانونگذاری پیش چشم شهروندان است. در این مقطع که شفافیت پارلمانی در قالب طرح شفافیت آرای نمایندگان به تقویم قانونگذاری راه یافته است نمایندگان نقش مهمی در تداوم یا توقف این مسیر یافته‌اند. اینکه شفافیت در مجلس موضوعیت یافته و به تقویم قانونگذاری راه یافته خود فرصت مغتنمی برای طرح بحث فراهم کرده است و ادامه آن می‌تواند در تحقق الگویی عملیاتی برای ایران مفید باشد.

اجماع نسبی شکل گرفته میان پژوهشگران بر مطلوبیت طرح شفافیت آرای پارلمانی و اصلاحات آیین‌نامه‌ای که بتواند علنی شدن آرا و انتشار (عمومی شدن) آن را ضمانت کند به‌مثابه نخستین گام‌های شفافیت پارلمانی در شرایط فعلی ضرورتی است که با توجه به وضعیت موجود در جامعه و روند رو به رشد شفافیت در سایر کشورها امری گریزناپذیر است. پیشنهاد کارگروه اصلاح ماده (۱۱۷) نیز بر این مبنا شکل گرفته است. بر این اساس بر مبنای شناخت جامعه و به ویژه کاهش نگرانی‌ها و پیامدهای منفی شفافیت در اصلاح آیین‌نامه مفری برای نمایندگان نگران از انتشار آرا تعبیه شده است. البته این کارگروه بر اجرای کامل شفافیت پارلمانی در راستای کاهش پیامدهای منفی تأکید دارد چراکه انتشار تمامی عملکردهای نمایندگان تصویری جامع و مانع از عملکرد نماینده فراهم می‌کند.

منابع و مأخذ

۱. مجید الماسی، یحیی مرتب و محمدرضا علیزاده، شفافیت ۱. شفافیت آرای نمایندگان پارلمان، دفتر مطالعات بخش عمومی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۶۳۱۹.
۲. صورت مشروح مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، جلد اول، تهران، اداره کل امور فرهنگی و روابط عمومی مجلس شورای اسلامی، ۱۳۶۴.
۳. مشروح مذاکرات مجلس، دوره اول، روزنامه رسمی، شماره‌های متعدد.
۴. هاشمی، سیدمحمد. حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، جلد دوم، حاکمیت و نهادهای سیاسی، تهران، نشر میزان، ۱۳۸۳.
۵. سمیه زمانی، محمدرضا شمس‌ا، اظهارنظر کارشناسی درباره: «طرح اصلاح ماده (۱۱۷) آیین‌نامه داخلی مجلس»، دفتر مطالعات سیاسی مرکز پژوهش‌های مجلس، شماره مسلسل ۱۶۱۹۷.
۶. آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی، معاونت قوانین - اداره کل اسناد و تنقیح قوانین، مهر ماه ۱۳۹۷.

شماره مسلسل : ۱۶۴۰۳

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: پیشنهاد اصلاح موادی از آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی در راستای شفافیت آرای نمایندگان

نام دفاتر: مطالعات سیاسی (گروه سیاست داخلی)، مطالعات حقوقی (گروه حقوق عمومی)، مطالعات مالیه عمومی و توسعه مدیریت (گروه مطالعات اقتصاد بخش عمومی) و مطالعات انرژی، صنعت و معدن (گروه مخابرات و فناوری اطلاعات)

تهیه و تدوین: محمدرضا شمس

همکار: سمیه زمانی

اظهار نظر کنندگان: حسن کریمی فرد، خیراله خیری اصل

ناظر علمی: مصطفی دلاورپور اقدم

متقاضی: غلامرضا کاتب (رئیس کمیسیون آیین‌نامه داخلی مجلس)

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. شفافیت آرای نمایندگان

۲. آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی

تاریخ انتشار: ۱۳۹۸/۱/۳۱